„RADOMER-KIELCER LEBEN“ № 22 (110) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem“ דריטער יאָהרגאַנג | פּרייז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

היינט 10 זייטען.

Kino „CZARY“ Kielce

Ulubieniec Narodów

TOM MIX

we wspaniałym pełnym atrakcji filmie p. t.

Wilcze Doły

Anons! W następnym programie

TWE USTA

każdy całował

ראַדאָם פרייטאג ט"ו סיון תרפ"ו | פאַר'ן אינהאַלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע ניט פעראַנטוואָרטליך | 28-go Maja 1926

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע שוועסטער

פעליאַ רוטמאַן מיט ה' **הענריק קאָרמאַן**

וואונשען מיר אַז זייער צוזאַמענבונד זאָל געפלאַסטען זיין אין א מאַמענט פון מזל און ברכה.

עלטערן רוטמאַן.

Felicja Rutman — **Radom**

Henryk Korman — **Warszawa**

Zaręczeni

w Maju 1926.

א הארציגען מזל טוב וואונשען מיר אונזער ליבען זוהן און ברודער **הענריק קאָרמאַן** צו זיין פערלאָבונג מיט פר"ל **פעליאַ רוטמאַן** זאָל זייער גאַנצער לעבענס-וועג באַציהרט זיין מיט גליק און צופרידענהייט.

מוטער, ברידער עט פרוי.

Z intencji zaręczyn kochanej siostry **Feli Rutmanòwny** z p. **Henrykiem Kormanem,** życzymy, by droga ich życia promieniała miłością i szczęściem.

Rózia, Saia i Cela.

Z intencji zaręczyn p. **Feli Rutmanówny** z p. **Henrykiem Kormanem** życzymy wiele szczęścia i zadowolenia w nowym etapie życia.

Rodzina **Flejszman.**

Z intencji zaręczyn kuzyna naszego **Chaima Kormana** z p. **F e l ą Rutmanówną** życzymy im wiele szczęścia i powodzenia w przyszłości.

Cela Kajlerówna z narzeczonym.

לאירושיה של ש"ב

ז. וויינגרייב

הריני מברך אותה בברכת מזל - טוב חמה וכל טוב.

נ. דימנט.

קיעלץ.

כ'דריק אויס א הארציגען דאנק דעם **ד"ר פעלץ** פאר זיין ענערגישע אָפּערירט ביים אבראַטעווען מיך און מיין פאַמיליע פון טויט דורכ'ן פער־סמ'ען זיך מיט פערניפּטי־טע־פיש

מיכאל הארבערג.

קעלץ

ד"ר י. גאָלדשטיין

ספעציאַליסט פון פרויען-קראַנקהייטען און אַקושעריע האט זיך באַזעצט אין קעלץ און אָרדינירט אויף וועסאָלא גאַס № 40

צו דער חתונה פון מיין ליבען ברודער **שלמה** מיט פר"ל **בלימה דזשעדזשע** פון כמיעלניק וואונש איך זיי א הארציגען מזל-טוב, גליק און עווינגע צופרידענהייט.

קעלץ. **חיים זיעלאָני.**

BANK KUPIECKI w KIELCACH

Spółdz. z ogr. odp. ul. Wesoła 22

די קאָאָפּעראַטיווע סוחרים-באַנק

ערלעדיגט אַלערליי באַנק-אָפּעראַציעס פּינקטליך און צו מעסיגע פּרייזען, צאָהלט די איינקאַסירטע געלדער אין דעם זעלבען טאג אוּן נעמט אויך אָן וועקלאַדען פון די קלענסטע סומען אויף שפּאָר-ביכלעך.

קאָנקורס.

ס'ווערט געזוכט א ענערגישע רוטיגירטע ביורא-קראַפט, וועלכע איז פעהיג איבערצונעמען זעלבסטשטענדיג די לייטונגען פון דער שחיטה אין קעלץ.

בעדינגונגען נאך געגענזייטיגען אָבמאַך

ס'ווערט געפאָדערט קענטעניס אין וואָרט און שריפט די פּוילישע און יודישע שפּראַך.

איינגעהענדיגע אָפערטען מיט בעשרייבען פון לעבענס-לויף (**curriculum vitae**) ווי אויך אבשריפטען פון צייגענישען נעמט אָן ביזן 1—טען יוני 1926 די אידישע קהלה אין קעלץ.

די אידישע קהלה פערוואַלטונג

אין קעלץ.

יעדע ווירטין דאַרף וויסען,

אַז די מאַשטש צו פּאָדלאָגעס.

„JAŚNIEJ SŁOŃCA“ גיט צו די פּאָדלאַגעס, פּאַקאַצקעס און לינאָלעאום א שעהנע און לאַנגדויערדע האַלטיגען גלאַנץ אָהן בעדארפען זיך מיט בערשטען.

„Jaśniej Słońca“

פערטרעט אייל-פאַרב, פאַרבט ווייסע פּאָדלאָגעס אין פערלויף פון א שעה אויף די פאַרבען:

מאַכאָניאָווע און טינקעל ארזשעכאָווע

פּרובט אוּן איהר וועט זיך איבערצייגען!

פערקויף אין אַלע סקלאַד-אַפּטעקשנעס, זייף און פאַרב געשעפטען.

Fabryka przetworów techno chemicznych

„MARY“ Warszawa, (Sielce) Zajączkowska 9. Tel. 419.69

הערען און דאַמען!

פערלאַנגט נאָר די בעסטע שוה-פּאַסטע

„MARY“

ווייל ס'האט איינמאָל פרובירט האט זיך איבערציינט, אַז די בעסטע שוה-פּאַסטע איז נאָר

„MARY“

וואָס מאַכט בעקוועם און ווייך די לעדער און פערשאַפט א הערליכען שפּיגעל-גלאַנץ.

Fabryka przetworów techno-chemicznych

„MARY“ Warszawa (Sielce) Zajączkowska 9. tel 419 69

קליין־פּראָצענטיגע און לאַנג־טערמיניגע הלואות.

(צו דער אויפמערקזאַמקייט פון די דריי יודישע קאָאָפּעראַטיווע בענק אין ראַדאָם).

ס'איז אַ דערפרעהענדע ערשיינונג, באמת אַ גוטער סימן, וואָס אין דער לעצטער צייט, בעת מען רעדט אזוי פיל פון הילפ'ס טהעטיגקייט, פערנעמט דעם אויבען־אָן, די אַזוי גערופענע רעאַלע שטיצע, אין דער פאָרם פון ביליגען קרעדיט. די כל־עולי פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס, אפילו, טרעטען אָב דעם ערשטען פּלאַץ פאַר... אַט דער מאָדערנער אינסטיטוציע. מען פערשטעהט עס גוט, דאָס נישט דורך אַ ברו"ס, אָדער אַ מיטאָג, וועלען די געפאַלענע געהאָלפען ווערען. אַזאַ פילאַנטראָפּישע הילף קען נישט אויסבעסערען די לאַגע. ס'קאָן נאָר זיין אַ שטיצע אויף חיי שעה, אין די צייטען פון איבערברוך און ירידה־איבערגאַנג, ווען די נויט איז שרעקלעך גרויס און מ'האָט נישט דערווייל דעם טאָג איבערצולעבען, דאַמאָלס איז טאַקי וויכטיג יעדע פילאַנטראָפּישע אונטערשטיצונג אין יואָ... פאַר אַ פאָרם זי זאָל זיך אַלץ נישט אויסדריקען. פילאַנטראָפּיע קען אָבער נישט זיין דער שטענדיגער רעטער. מיט פילאַנטראָפּיע, מעג זי זיין אין בּרייטסטען מאַסשטאַב, קאָן מען נישט סאַנירען און געזונד מאַכען די יודישע - עקאָנאָמיש - רואינירטע לאַגע.

פאַר שטענדיגע שטיצע, האָט מען היינט אַנ'אַנדערען זין. די אומגעפאַלענע, די פון זייער עקזיסטענץ אומגעשטירצטע סוחרים און בעלי מלאכות בעטען נישט, חלילה, קיין געשענקטע שטיצעס, אָדער נדבות. זיי פערלאַנגען נאָר פון דער יודישער געזעלשאַפט אַזאַ שטיצע, וואָס זאָל זיי קאָנען שטעלען אויף די פיס און זיי מאַכען צוריק פּראָדוקטיוו. דער איינציגע פערלאַנג זייערער איז ביליגער קרעדיט. קרעדיט פאַר אַ קליינעם פּראָצענט און אויף אַ לאַנגען טערמין. די איינציגע רעאַלע שטיצע, וועלכע קאָן ערמעגליכען ווייטער צו האַנדלען, אָדער פיהרען דעם ווערקשטעל, איז נאָר קליין־פּראָצענטיגער און לאַנגטערמיניגער קרעדיט.

מיר האָבען היינט אין פוילען עטליכע הונדערט יודישע קאָאָפּעראַטיווע בענק אויך ביי אינז אין ראַדאָם האָבען מיר ביים היינטיגען טאָג אַזעלכע דריי בענק, וועלכע האָבען צו בעצייכענען אין משך פון זייער עקזיסטענץ אויף גאַנץ גרויסע פערדינסטען צוליב זייערע ענטשפּרעכענדע הלואות פאַר סוחרים און האַנדווערקער. די יודישע קאָאָפּעראַטיווע בענק אין ראַדאָם, מוז מען מודה זיין, האָבען פאַר דער צייט בעדייטענדעס אויפגעטוהן. אויפ'ן געביעט צו לינדערען די קרעדיט־נויט ביי הונדערטער פון די היגע געדריקטע סוחרים און בעלי־מלאכות. דאָס איז טאַקי אמת. דער דזשאָינט און פונדיישאָן לייגען פיל אכט אויף דער ענטוויקלונג פון אַט די מינים קאָאָפּעראַטיווע בענק. עס איז אָבער אַ פראַגע, צי דאָס קאָן זיין אַ ראַדיקאַלע הילף פאַר דעם אָרימען סוחר און האַנדווערקער. די קאָאָפּעראַטיווע באַנק בעוועגונג, ברויך ביי איהר גאַנצער פערדינסטפולער טהעטיגקייט, פילפאַכיג בעסער אויסגעשטעלט ווערען. די הלואות, וועלכע ווערען דורך זיי אַרויסגעגעבען דאַרפען זיין לאַנגטערמיניגע און פאַר אַ קלענערען פּראָצענט, ווי ביז איצט.

עס מוז אונבעדינגט אַריינטרעטען אינ'ם דאַזיגען וועזען אַ געוויסע ענדערונג צוגינסטען פאַר די קליינע סוחרים און האַנדווערקער. ביי אַזאַ לאַגע ווי יעצט, ווען ביי גוטע גוואַראַנציעס, בעקומט מען די הלואה אויף עטליכע הונדערט זלאָטעס אויף אַ קורצען טערמין, מוז די ערשטע ראַטע — אַגב, אַ גאַנץ בעדייטענדער טהייל — פון דעם חוב צוריק בעצאָהלט ווערען צום חודש. דערויף האָט דער מיטגליד לינען אַ פּאַי און צאָהלט פאַר דער הלואה פון 4 ביז 5 פּראָצענט אַ חודש. דער טערמין איז צו־קורץ דער צינזען־פוס אַ צו־הויכער און ממילא האָט דאָס אַ קליינע פעולה. אַחוץ דעם קאָנען פיל פון די גאַנץ קליינע סוחרים און די אונפערמעגליכע בעלי מלאכות אינגאַנצען נישט געניסען, אפילו, פון אַזאַ קרעדיט. דאָס איז דערפאַר, וואָס מיט זיי איז מען נישט זיכער, צי זיי וועלען אימשטאַנד זיין צו בעצאָהלען די הלואה במשך פון די פאַר קורצע חדשים. אויף די באַנק־זיצונגען, בעת מען בעשטימט די הלואות פאַר די מיטגלידער, ענטשטעהט על פי רוב די פראַגע, ווער פון זיי איז יאָ צוטרוי־ג ל ו י ב י ג און ווער נ י ש ט. מען קאָן דאָס נישט האַלטען פאַר אַנ־עולה, אָדער פערדרוס, מחמת די באַנק־לייטונג איז דאָך פעראַנטוואָרטליך פאַ'ן געלד און מוז פאָרזיכטיג זיין צו געטרויען אין זיכערע הענד דעם קליינעם קאַפּיטאַל וואָס זי בעזיצט. גאַנץ אַנדערש איז אָבער ווען די זעלבע קאָאָפּעראַטיווע בענק דיספּאָנירען מיט גרעסערע סומעס געלד, דאַן בעקומען זיי ברייטערע מעגליכקייטען וועלכע האַלטען די פּאָזיטיווסטע נוצען געבּראַכט דעם יודישען האַנדעל און מלאכה. ס'וואָלטען דאַן די אָרימסטע שיכטען געקענט געניסען פון אַט דעם ביליגען קרעדיט. ווייל, לאָמיר זאָגען, ווען אַ יוד אַ ס ו ח ר, אָדער בעל־מלאכה בעקומט אַנ'הלואה אויף אַ יאָהר צייט פאַר אַ קליינעם צינז, וואָלט ער זיך דערמיט געקענט ערנעהרען און גלייכצייטיג בלייבען עהרליכער מאַן, דען אין משך פון אַ יאָהר צייט וואָלט איהם נישט שווער געווען ראַטעס־ווייז אַבצוצאָהלען זיין חוב.

לעצטענס האָט אַ ד ע ל ע ג אַ ט פון דזשאָינט אויף אַ זיצונג פון וואַרשאַווער

אַנ'אָפּגעבראָכענע צווייג.

(אַ בּ י ל ד).

פון פ. בימקא.

רחל ליגט אין בעט. זי איז קראַנק. דאָס פּנים האָט זיך ביי איהר שטאַרק געענדערט. עפּעס איז פון דעם גאָרנישט געוואָרען. פריהער איז עס אויך נעווען גענוג קליין. אַ קיילעכדיג קעפּעל מיט אַנגעשוירענע הערעלעך, וואָס זענען אַראָפּגעפאַלען אויפן שטערען ווי ביי אַ קליין קינד און אין די יונגע יאָהרען איהר צוגעבען גרויס חן.

אין שטוב דרייט זיך קרעכצענדיג אַרום די מוטער איהרע, אַ נידריגע יודענע, מיט קליינע הערעלעך אויף די אויבערשטע ליפּ—נישט לאַנג ווי זי איז געקומען פון דער גאַס, מיט אַ קערבעל פּאָמעראַנצען, מיט וועלכע זי איז אָפּגעשטאַנען אַ גאַנצען טאָג אויפן מאַרק. זי צינדט אָפּ דעם לאָמפּ, אַ שוואַכער שיין צוגייט זיך איבער די ווענט אויף דעם שוואַרצען פערקאָפּטשעטען גלעזעל און זי בייגט זיך אַריבער איבער'ן בעט, וואו עס ליגט די טאָכטער.

— רחל'ע, ווי פילסטו זיך?... ס'איז דיר בעסער?... בעסער?...

רחל ליגט שטיל. טוט אַ קרים מיטן גאַנצען געזיכט, נור בעוועגט אָבער נישט מיט קיין גליד פון איהר קערפּער, וועלכער איז צוגעדעקט מיט אַ לייכטע באָרדער דעק, און זעט זיך אָן אַזוי בולט מיט איהרע פיס. וואָס ליגען גראַד און שלאַנק... די מוטער גייט אַוועק צום אויווען, ליידיגט אויס עפּעס אַ טעפּעל און זעצט זיך אַוועק עסען מיט אַ קרעכץ און רחל קוקט גאַנץ גלייכגילטיג ווי די מוטער עסט און טראַכט:

— מענשען בעטען, זיי זאָלען האָבען וואָס צו עסען. אַמאָל איז עס אויך איהר דאגה געווען... און היינט, וואָס איז איהר דער חילוק?... וואָס ברויך זי דאָס אַ נגאַנצען?...

די מוטער בעמערקט דעם שווערען בליק פון דער טאָכטער און זעצט זיך אויפסניי אַוועק צו איהר אויפן בעט, טאַפּט איהר דעם שטערען... רחל קוקט דאַן אויעק אַזוי מאָדנע אין אַ ווינקעלע איבער אַ פינטעל מיט אַזאַ נייגיר, פונקט ווי זי וואָלט עפּעס דערזעהן אין דעם אַ נייעס, וואָס האָט איהר שטאַרק פּאַראינטערעסירט...

די מוטער ווערט פרנסט:

— קינד מיינס, טאָכטער לעב, וואָס קוקסטו אַזוי? וואָס זעסטו דאָרט?...

רחל הויבט אויף איהרע אויגען צו דער מוטער, פון וועלכע ס'זענען שוין אַרויסגעפאַלען צוויי גרויסע טרערען, אַראָפּגעקייקעלט זיך איבער דער באַק און צורינען געוואָרען. און זי רעדט שטיל, מיט אַ שמייכעלע אויף די ליפּען.

– ניין... מאַמע... וואָס קען מיר זיין ערגער?

די מוטער גייט אַוועק האַלב בערוהיגט, נעמט זין עפּעס טון, און זי, רחל, פערטראַכט זיך אויפסניי:

— אויף וואָס אייגענטליך פאַר אַ קרענק ליגט זי? עס טוט איהר גאָרנישט וויי, אַ מאָדנע קרענק!.. מענשען ליגען—זיפצען זיי, קרעכצען, מאַכען פול מיט זיך די שטוב און זי, דוכט זיך, ווען אַ פרעמדער קומט און איז דאָ למשל אַ גאַנצען טאָג, וואָלט ער דערנאָך געבליבען איבעראַשט, אויב ער וואָלט זי דערזעהן!... זי ליגט אַזוי

רעטונג'ס - קאמיטעט ארויסגעזאגט געוויסע ספיקות, צי ס'וועט געלונגען צו בעקומען גרעסערע סומעס אויף א הן פּראָצענטיגען קרעדיט, ווייל דאָס געהער צו די קאָאָפּעראַטיווע בענק. ס'איז אָבער נישט לאגיש, פערקעהרט, ס'איז פיל וויכטיגער דאָס ערשטע, ווי דאָס לעצטע: צאָהלענדיג א הויכען צינזען-פוס פאר א קליין-טערמיניגער הלואה קאָן דאָס פאָרט נישט שטעלען אויף די פיס דעם דערדריקטען קליין-סוחר, אדער האָנדווערקער. נאָר מיט אהן-פּראָצענטיגע, אדער, לכל הפחות, קליין-פּראָצענטיגע הלואות, וועלכע זאָלען צוריקגעצאהלט ווערען אין לענגליכע ראטעס, קאן מען דעם ציעל ערגרייכען.

ביי דער היינטיגער עקאָנאָמישער ביטערער צייט פון פוילישען יודענטום, איז דאָס פארלויפיג די איינציגע רעטונג. אויף אזא בכבוד'יגען אופן, איז מעגליך, ווי-נישט איז, אויפצובויען די חרוב-געוואָרענע עקאָנאָמישע פּאָזיציעס פון די יודישע קליינהענדלער און האָנדווערקער.

אזעלכע הלואות שפּיעלען א גרויסע ראָליע אין האָבען א קאלאָסאלע בעדייטונג. זיי דאַרפען, דעריבער, א חוץ דעם, וואס זיי וואָלטען געבראכט ארויסגעבאָרגט ווערען פאָר קליינע צינזען, אויך איינגעטהיילט ווערען אין מעהרערע ראַטעס, אויף לענגערע טערמינען, כדי נישט צו-בעשווערען דעם לוה ביים צוריקקעהרען דאָס געלד. מען מוז נאָך א מאָהל בעטאָנען, אז דעם רואינירטען און צעבראָכענעם סוחר. אַ־ער בעל מלאכה קאָן וועניג העלפען, ווען ער מוז צום חודש אפּגעבען א גרויסען טהייל פון זיין הלואה.

ס'ליגט דעריבער א חוב אויף די, וועלכע פעראינטערעסירען זיך מיט'ן עקאָנאָמישען גורל פון פוילישען יודענטום, צו בעוועגען דעם דזשאינט, ער זאָל סובסידירען אזעלכע קאַסעס מיט גרעסערע סומעס.

ס'וואָלט געווען א גרויסער יושר, אז די דריי יודישע בענק אין ראדאָם זאָלען אונטערנעמען א געמיינזאמע אקציע אויף דעם געביעט און זיך ווענדען צום דזשאינט מיט א אויספיהרליכען מעמאָריאל און אויפמערקזאם מאַכען אויף דער טרויעריגער און ביטערער לאגע פון די יודישע קליינהענדלער און האָנדווערקער אין אונזער שטאָדט.

די יודישע קאָאָפּעראַטיווע בענק אין ראדאָם טאָרען נישט שווייגען אין אזא ערנסטען מאָמענט. זיי בדרויכען טראכטען און טהוען פאָר דער טובה פון זייערע הונדערטער און טויזענדטער מיטגלידער, וועלכע זיי רעפּרעזענטירען.

א היגער.

⊚⊚⊚⊚

סטאַניסלאַוו וואיטשעכאָווסקי.

פון דעפּ. משה פּראַסטיג.

פערראַט איז זיך נוקם...

סטאַניסלאַוו וואַיטשעכאָווסקי איז געווען פּוילען'ס מלוכה-פּרעזידענט. דער פיהרער און אָפיציעלער קאָפּ פון דרייסיג מיליאָן פּוילישע בירגער.

פאר צוויי יאָהר שבת האָט איהם א איינפאַכער פּוילישער אָפיציר פון פּילסודסקי'ס ארמעע אויסגעשטעלט א „פּושעפּוסטקע”: „ה' סטאַניסלאַוו וואַיטשעכאָווסקי מעג פאָהרען קיין ספּאַלאַ” ווייל אהן אזא פּושעפּוסטקע וואָלט מען דעם אראָפּגעזעצטען פּרעזידענט נישט געלאָזט דורכפאָהרען דעם קורצען וועג פון ווילאַנאָוו, וואוהין ער איז אַנטלאָפען פון וואַרשאַ אויס מורא פאַר פּילסודסקי'ס באַלדאַטען.

צום ערשטען מאָל האָב איך זיך בעגעגענט מיט ה' וואַיטשעכאָווסקי אין סעפּטעמבער, אדער אָקטאָבער 1919 אין וואַרשאַ. ער איז דעמאָלט געווען פּוילישער אינערן-מיניסטער און איך בין דאָן געקומען קיין וואַרשאַ מיט א דעלעגאַציע פון גאַליצישע ציוניסטען, אונטער דער פיהרונג פון ד"ר ציפּער ז"ל, כדי אויף דער איינלאַדונג פון דעם דעמאָלטיגען פינאַנץ-מיניסטער, בילינסקי צו אונטערהאַנדלען מיט דער רעגירונג וועגען א פערבעסערונג פון די פּויליש-יודישע בעציהונגען אין גאַליציע. בילינסקי האָט דעמאָלט ערנסט און אויפריכטיג געשטרעבט צו א שלום צווישען יודען און דער פּוילישער רעגירונג. ער איז געווען ערשיטערט און ביז צו טרעהרען גערירט, ווען מיר האָבען איהם דערצעהלט, וואס די גאַליצישע יודען האָבען געהאַט אויסצושטעהן זייט דעם בעוואוסטען לעמבערגער פּאָגראָם אין נאָוועמבער 1918 און זייט דער בעזעצונג פון לאַנד דורך דער פּוילישער ארמעע.

ביי די אונטערהאַנדלונגען איז אויך געזעסען וואַיטשעכאָווסקי, וועלכער האָט אַלס אינערן-מיניסטער, פערטרעטען דעם דעמאָלס אין אויסלאַנד ווייַלענדען פּרעמיער פּאַדערעווסקי, א דאַרער, הויכער מאַן, מיט א פּנים, פון וועלכען מען האָט נור קאַלטע עקשנות געקענט ארויספיהלען. בילינסקי האָט זיך אזש צוזאַמענגעקאָרטשעט אונטער דער לאַסט פון עולות און פערברעכענס ווי מיר האָבען זיי דערצעהלט אז זיי זענען אויף אונז בעגאַנגען געוואָרען און ער איז געזעסען רוהיג. קאַלט נישט גערירט, גלייך נישט איהם וואָלט מען דאָ געמיינט. פון צייט צו צייט האָט ער נור א שטעכענדיגע פראַגע אריינגעוואָרפען. א האַרט וואָרט געזאָגט, פון וועלכען עס איז אונז קלאָר געוואָרען, אז ער האַלט אונז פאַר די שולדיגע.

בילינסקי האָט זיך טעג-לאַנג אָפּגעמיהט, כדי מיט אונז צו א פערשטענדיגונג צו קומען אונזערע פאָדערונגען צו פערשטעהן, מאַנכע פון אונזערע וויכטיגסטע וואונשען צו ערפיהלען, אבי די גאַליצישע יודען זאָלען אויפ-

---

רוהיג... א מאָדנע קרענק, וואס זאָל גאָרנישט ווי טון, און דאָך—זאָל מען מוזען שטאַרבען אויף איהר און ס'זאָל גאָר צו איהר קיין רפואה נישט זיין... שטאַרבען מיטן פולען שכל...

אין שטוב איז האַלב ליכטיג, די מוטער האָט זיך צוגעשפּאַרט אין אַנטועכץ און האָט איינגעדרימעלט, אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט א שווערקייט און ציט שווער דעם אָטעם. דאָס לעמפּעל ברענט אויפן עק קאַפּע, וואס פון איווען אוועק און ס'דוכט זיך ווי ס'וואָלטען פּנימ'ער אַפער געקוקט, הערשטעלטע און איינגעריסענע פּנימער פון מענשען וועלכע דראַפּען זיך אדורך איבער די גאַנצע לענג פון קוימען אויף זייערע הענט און פיס, כאַפּען בגנבה א קוק איבערן פּינסטערען שטיבעל, צום בעטעל, וואו רחל ליגט און לויפען צוריק ארויס מיט א בעהאַלטענע פרייד...

רחל ליגט פערזינקען אין געדאַנקען, זי איז קראַנק... די לונגען שוין אויסגעשפּיגען... זי ווייסט, אַז זי וועט שטאַרבען... זעהט פאַר זיך זאַגאר דעם טויט, ווי ער דערנעהנטערט זיך צו איהר און זי פרייט זיך אזוי מיט דעם, וואָס דער שכל אז ביי איהר אַלץ נישט אַנגערירט. זי געדענקט אזוי גוט אַלץ, וואס ס'איז מיט איהר געווען, און עס וועט אזוי צוגיין ביז זי לעצטע שוועל פון טויט...

און זי, רחל, געדענקט דאָך אזוי גוט, פון דער צייט, ווען זי איז נאָך געווען א קינד.

א גאַנצען טאָג פלעגט זי שטעהן צווישען א מאַסע מענשען, ביי א באַלאָן וואַסער, שרייען ביז שפּעט אין דער נאַכט צו טויזענד פערבייגעהענדע מיט פערשמאַכטע העלזער.

— א גראָשען. א גראָשען א גלאָז!...

א גראָשען אַ גלאָז!... איהר פאָטער איז פון אַלע מאָהל געווען א קראַנקער. א היסטעריקער, האָט נישט געלאָזט גאַנצע נעכט צומאַכען אַן אויג.. דאָקטוירים האָבען איהם פערזאָגט ס'לעבען...

און זי געדענקט, זי איז אַנגעקומען אין אַ פאַבריק. די אַרבייט האָט זיך איהר אַפילו אויסגעוויזען פאַר א לייכטע, זי איז דערצו זעהר מסוגל, זיצען א גאַנצען טאָג און ציהען דרימען, פערריכטען... יאָ, דאָס איז גוט געווען — מ'איז יונג געווען; נישט אייביג איז מען אָבער יונג... עס קומען די יאָהרען, מען מוז געהען לייטיש אַנגעטון, און ווי מ'זאָל נישט אָפּקאַרגען — קען מען אַלץ פון דער וועלט נישט אָפּשטיין: איז אויסגעקומען, אַז וויפיל זי האָט פערדינט, איז גאָרנישט פערבלבען פון פערדינסט, ווייל גראָד צו דער צייט, ווען זי האָט געקענט בעקומען א גראָשען מעהר פון איהר אַרבייט, האָט די מוטער אָנגעהויבען צו פערדינען א גראָשען ווייניגער, איהרע פערדינסטען האָבען זיך אריינגעצויגען אין די טעגליכע בעדערפעלישען...

און זי, רחל, האָט געאַרבייט לאַנג און איז קראַנק געוואָרען, פון וואס ווייסט זי נישט; דאָקטוירים האָבען אויף איהר יוגענדהייט געזאָגט, אז ס'איז די קרענק פון איהר פאָטער... ער איז אזוי יונג געשטאָרבען... און זי האָט זיך נישט איינגעהיטען, זי האָט אַלץ גערעכענט... זי וועט חתונה האָבען... נישט ווערען קיין אַרומלויפערין ווי ברײַנדל, וועלכע דרייט זיך היינט אַרום נאָך האַלבע נאַכט אויף די רוגען...

נאָר ווי נעמט מען אַ נדן? צו א יונגען בחור, וואס האָט בדעה צו לעבען מיט א ווייב, און נישט אַרומשלעפּען זיך, דער גוטער יאָהר ווייסט מיט וועמען, בּרויך מען געלד, וואָרום אויף וואס דען קוקענדיג וועט ער זי נע-

הערען האבען אזעלכע שארפע טענות צו דער פוילישער רעגירונג.

וויאטשעכאָווסקי האט דעם גאנצען ענין בעטראכט, ווי א קאַלטען אפיציעלען דאָקומענט, וועלכען מען מוז ערלעדיגען. ער האט קיין ערנסטע הנחות אונז נישט געוואלט מאכען און האט איבערהויפט נישט פערשטאנען, פארוואס בילינסקי איז זיך אזוי מוסר־נפש פאר אונזערטוועגען. לויט איהם איז אויסגעקומען, אז די גאַליצישע יודען האבען זיך נישט אויף וואס צו בעקלאגען. דאס האט ער טאקי דאן אָפגעגעבען דעם פרעמיער פאדערעווסקי אַזא בעריכט איבער אונזערע אונטערהאנדלונגען. אז די רעגירונג האט בעשלאסען קיין שום וויכטיגע הנחות פאר די גאליצישע יודען נישט צו מאכען און דערויף זענען די פערהאַנדלונגען כמעט אָהן שום רעזולטאט אפגעהאקט געווארען.

עטליכע מאָהל האב איך זיך דאן געטראפען מיט סטאניסלאיו וואיטשעכאָווסקי און האב איהם נישט פערשטאנען.

געוואוסט האב איך, אז ער קומט פון גאָר קליינע פערהעלטנישען. געבוירען פון אַנ׳אָרימע פוילישע פאמיליע, איז ער אַלס יונגער מאן געווען א הייסער אנהענגער פון דער סאַציאליסטישער אידעע. זיין סאַציאַליזם האָט ער פערזיינינגט מיט א הייסן פאטריאטישן געפיל און ער האט גערעכנט, אַז דער סאַציאליזם שטירצט די צארישע רעאַקציע אין רוסלאנד, און אז זי וועט אויך אויסקעמפען די פרייהייט און אומאפהענגיגקייט פון זיין פאטערלאַנד, פוילען.

מיט יוזעף פילסודסקי איז ער געווען ענג בעפריינדעט און אין די גרויסע רעוואָלוציע־טעג פון יאָהר 1905 האָט ער, צוזאַמען מיט פילסודסקי געקעמפט אַלס פוילישער רעוואָלוציאָנער געגען דער הערשאַפט פון צאר. מען האָט מיר דערצעהלט, אז פילסודסקי און וואיטשעכאָווסקי פלעגען בשעת דער רעוואָלוציע צוזאַמען מיט נאָך אנדערע חברים פון די בעריהמטע סאַציאַליסטישע פוילישע „באָיובקעס" בעפאַלען רוסישע פאָסט־וואַגאָנען און צונעמען די פאָסט־קאַסען פאַר רעוואָלוציאָנערע פוילישע צוועקען. אין די וועלדער האָבען זיי דעמאָלט געטשאַטעוועט אויף די רוסישע מאָלדאַטען און זשאַנדאַרמען און נישט איין נאַכט פלעגט וואיטשעכאָווסקי שלאָפען אויף דער ערד אויף איין מאַנטעל צוזאַמען מיט פילסודסקי.

א פוילישער רעוואָלוציאָנער, וואָס האָט געקעמפט פאַר פוילען׳ס פרייהייט אָבער אויך פאַר דער פרייהייט פון אַלע בירגער אין רוסלאַנד און אויף דעם פוילישען טעריטאָריום.

און איצט, אַלס פוילישער אינערן־מיניסטער, ווען עס זענען ערפילט געוואָרען זיינע שענסטע חלומות... האָט ער שוין איינגאַנצען פערגעסען זיינע בעסטע אידעאַלען?

נאָך דער רעוואָלוציע האָט ער, ווי פיל אַנדערע, געמוזט אַנטלויפען קיין אויסלאַנד. פון פאַריז האָט איהם די פראַנצויזישע מאַכט געהייסען אַבפאָהרען: די פערבינדעטע רוסישע רעגירונג האָט פראָטעסטירט ביי פראַנקרייך געגען דעם, וואָס פאַריז איז געוואָרען דער צענטער פון אַלע מעגליכע רעוואָלוציאָנערע רוסישע און פוילישע קאָמיטעטען. א־עם און עלענד איז וואיטשעכאָווסקי אַוועק קיין לאָנדאָן, וואו ער האָט עטליכע יאָהר געמוזט שווער אַרבייטען אַלס זעצער אין א דרוקעריי, כדי נישט צו שטאַרבען פאַר הונגער.

אין ענגלאַנד האָט ער זיך בעקענט מיט דעם כח פון דער קאָאָפּעראַטיווער אַרבייטער־בעוועגונג און איז געוואָרען א שטאַרקער אַנהענגער פון דער אידעע, אַז קודם כל מוז מען דאָס פאָלק אָרגאַניזירען אין פערשידענע ווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַטיווע פערבאַנדען און ערשט דאַן קאָן מען רעכענען אויף א פולשטענדיגען נצחון פון דער אידעע פון סאָציאַלער גערעכטיגקייט. דאָרט האָט וואיטשעכאָווסקי אויך געקאָנט זיין היין און שטודירען דעם ווערט פון

די נאציאנאל-פערזאמלונג.

ווי צייטונגען מעלדען איז פ. ב. ס. אומצופרידען מיט פילסודסקי׳ן דערפאַר, וואס ער האט נישט איינגעפיהרט קיין דיקטאַטור און נישט צעטריבען דעם סענאַט. דאס בעווייזט, אז די פיהרער פון פ. פ. ס. גיבען זיך נישט אָב קיין דין וחשבון פון דער דראַהענדיגער לאַגע, מיט וועלכער עס וואלט געווען פערבונדען דאָס אָראָבנעהן פונם לעגאַלען און קאָנסטיטוציאָנעלען וועג און געהן אויפן יועג פון דיקטאַטאָרישע עקספערימענטען און „בראָנישען" בירגער־קריעג.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט איז כדאי צו בעטאָנען, אַז אפילו מוסאָליני, וועלכער איז זיכער נישט פריי פון דיקטאַטאָרישע אבזיכטען, איז נאָכ׳ן בעוואָפענטען אריינמאַרש אין רוים אַרויף אויפן לעגאַלען וועג און זיך איבערגעגעבען דעם קעניג, וועלכער האט איהם בעשטימט אַלס מיניסטער־פרעזידענט און אויף אזא אופן תיכף לעגאַליזירט די רעוואָלוציאָנערע טאַט פון די פאַשיסטען. מוסאָליני האט אויך נישט צעטריבען דעם פאַרלאַמענט, כאָטש עס זענען דאָרט געזעסען פיל געגנער פון די פאַשיסטען.

מאַרשאַל פילסודסקי, איבערנעהמענדיג דאָס קריג־מיניסטעריום און אָבגעבענדיג א שבועה פאַרן פערטרעטער פונ׳ם מלוכה־פרעזידענט ה׳ ראַטאַי, איז געגאַנגען אויף דעם איינציגען וועג וועלכער קאָן נאָך בעשיצען די מלוכה פון ווייטערע דערשיטערונגען און ערמעגליכען דעם צוריקטריט צו לעגאַליטעט און קאָנסטיטוציע.

די ווייטערע קאָנסעקווענץ פון וואיטשעכאָווסקי׳ס רעזיגנאַציע איז די וואַהל פון א פרעזידענט דורך דער נאַציאָנאַל־פערזאמלונג. אין די רעפּובּליקאַנישע מלוכות וועהלט מען א פרעזידענט, אָדער דורך אלגעמיינע וואַהלען, ווי למשל אין צפון־אַמעריקא, אָדער דורך דער וואַהל פון ביידע פערייניגטע פאַרלאַמענטאַרישע קאַמערן, ווי אין פראַנקרייך. די פוילישע קאָנסטיטוציע שטיצט זיך אויפ׳ן מוסטער פון פראַנקרייך.

אזוי וועלען מיר זיין עדות, ווי אין עטליכע טעג אַרום וועט דער סיים און סענאַט, וועלכע זענען געוואָרען געוועהלט אינ׳ם יאָהר 1922, וועהלען שוין דעם דריטען פרעזידענט, א פאַקט, וואָס טרעפט זעהר זעלטען אין נאָרמאַלע צייטען.

ווי בעקאַנט, האָבען דעצידירט וועגען דער וואַהל פון נאַרוטאַוויטש, ווי אויך פון וואָויציעכאָווסקי די שטימען פון די לינקע און פון די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטען, אין ערשטער רייה פון דעם יודישען „קאָלאָ" און יעדעס מאָל איז דער קאַנדידאַט פון די רעכטע אָדורכגעפאַלען. אמת איז, „פּיאַסט" האָט געשטימט מיט די לינקע.

נאַרוטאַוויטש האָט בעצאָהלט מיט׳ן לעבען דערפאַר, וואָס די שטימען פון די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטען האָבען איהם מיט זייערע שטימען געהאָלפען צו דער וואַהל. דאַגעגען וואָויציעכאָווסקי האָט שוין דעם צווייטען טאָג נאָך דער וואַהל דעמאָנסטרירט געגען די, וועמענס שטימען עס האָבען דעצידירט איבער זיין וואַהל, אַרויסגעבענדיג א מאַניפעסט, וואָס איז געווען געריכטעט אויסשליסליך צו די „בירגער פון פוילישער נאַציאָנאַליטעט".

ווי אזוי די פערהעלטנישען זאָלען זיך נישט רעגולירען, איז נישט קיין ספק, אז די 46 שטימען, וועלכע עס פערמאָגט די יודישע „קאָלאָ", וועט שפּילען א שטאַרקע ראָלע אויף דער וואַגשאָל פון די וואַהלען. אָהן ספק, וועט דאָס יודישע „קאָלאָ" אין דעם שווערען און דעצידירענדען מאָמענט, ווען עס האַנדעלט זיך שוין נישט וועגען א געוועהנליכער קאָנסטיטוציאָנעלער פאָרמאַליטעט, נאָר וועגען דער גאַנצער ריכטונג פון דער קומענדיגען מלוכה־פּאָליטיק, סיי נאָך אינערן ווי אויך נאָך אויסען, ווי אויך אין פינאַנץ און אַדמיניסטראַציע־ענינים, זיין פאָרזיכטיג און זיין לייטונג וועט שטעהן אויף דער הויך פון איהר אויפגאַבע.

סענאַטאָר ד״ר מ. רינגעל.

ספן?

און אַזוי האָט זי טאַקע געטון... געזאַמעלט אַ גראָשען צו א גראָשען... א גילדען צו א גילדען... און אַנגעזאַמעלט... האָט אָפּגעלעבט א גאַנצען טאָג מיט א שטיקעל ברויט און קעז, און פאַרנאַכט זיך געשלעפּט אַהיים מיט א צובראָכענעם געמיט און זי האָט אַ פאַר הונדערט זלאָטעס... אָבער זי איז דערווייל אַריין אין די יאָהרען, אָפּגעקומען פון פנים, געוואָרען דאַר ווי א שפּאָן... וואו נעמט מען איצינד דעם חתן, וואָס זאָל קומען און זי שטעלען אויף די פיס... מחיה־מתים זיין?...

— — — — — — — —

רחל ליגט פערזינקען אין געדאַנקען. אין שטוב איז פינסטער. דאָס לעמפּעל ברענט אויפן קאַפּע פון אויוען, און ס׳רוכט זיך, ווי ס׳בעווייזען זיך אַפויר פּנימער פון מענשען, וועלכע דראַפּען זיך אַדורך איבער די גאַנצע לענג און ברייט פון קוימען, כאַפּען בגנבה א קוק צום בעט, וואו רחל ליגט און לויפען צוריק אַרויס אויפן דאַך, וואו זייערע זענען אין א גרויסע צאָהל פערזאַמעלט, און רופען:

— שוין צייט!

— גענוג דאָ געווען!...

און רחל שטאַרבט אַוועק, אָן א האַלב וואָרט און אָן א קרעכץ...

אמת'ער פרייהייט אין דעמאקראטיע.

האט ער דאס אלץ, צוריקקומענדיג אהיים פון דעם לאנגען עמיגראציע־גלות פערגעסען, ווען ער איז געוואָרען פוילישער איגערן־מיניסטער?

אלס מיניסטער האט וואָיטשעכאווסקי פיל נישט אויפגעטון. פון אלעמען, וואָס ער האָט געלערענט אין ענגלאַנד. האָט ער זיך, אלס מיניסטער, דערמאָנט, נור דאס איינע. אָז מען מוז די פוילישע פאָליציי אוניפארמירען און אָרגאניזירען לויט דעם מוסטער פון דער ענגלישער. ארייגצוגיסען אין דער יונגער פוילישער פאָליציי, וועלכע האָט ערשט געהאַלטען ביי געשאפען ווערען, דעם זעלבען גייסט פון רעספעקט פאר מענשליכער און בירגערליכער פרייהייט, ווי מען זעהט דאס אין ענגלאנד. דערין האָט וואָיטשעכאָויסקי פערגעסען.

איהם איז געווען געגוג, וואס ער האט געלאָזט בעשטעלען מונדירען, ענליכע צו דער ענגלישער פאָליציי. און וואס ער האָט זיי טעכניש עהנליך ווי יענע געפרובט אָרגאַניזירען.

דער ענגלישער פאָליציאַנט, „באבּי" ווי מען רופט איהם פאפולער, איז מענשען־פריינדליך, רוהיג און פערלעסליך; ער קען זיין עולם; ווייסט, אז ער איז נישט קיין פריץ, נור א דינער פון דעם בירגער, אז ער האָט נישט קיין אומזיסטע שוועריגקייטען צו מאַכען, נור דאָס לעבען און די רוה דעם בירגער צו זיכערען; אפילו ווען ער מוז שוין, כדי צו דערהאלטען די ארדנונג, אויפטרעטען שארף, בענוצט ער זיך נור מיט זיין איינציגען וואפען: אָ קליינע פאלקע.

ביי אונז האָט מען אבער פון ענגלאנד נור גענומען די אוניפארם און פון מזרח דעם גייסט. דעם גייסט כסדר צו זוכען און נישטערען און נישט האָבען קיין צוטרוי צו דער פרידענסליבע פונ'ם אייגענעם בירגער.

וואָיטשעכאָווסקי, דער אָמאליגער רעוואלוציאנער און קעמפער פאר פרייהייט האט מיטגעהאָלפען צו בעגראבען די פרייהייט אין פוילען.

ער האָט זיך נישט לאנג ־געהאלטען אלס אינערן־מיניסטער און איז דאַן געוואָרען אָ לעהרער אין א פוילישער האַנדעלס שול אין ווארשאַ, וואו ער האָט זיינע קינדער געלערענט צו פערשטעהן די בעדייטונג און מאכט פון דער קאָאָפעראטיווער בעוועגונג אין דער וועלט. אַנ'עהרליכער מענש אין דעם זין, אז ער האט זיין שטעלונג פאר אייגענעם מאטעריעלען נוצען קיינמאָל נישט געוואלט אויסנוצען, איז

וואָיטשעכאָווסקי תמיד געווען. ער האָט אפשר פערראטען זיינע אידעאַלען, וואס זענען געווען בעשטימט פאר דעם כלל. ווייל אין מאָמענט, ווען פוילען האָט דערגרייכט איהר אונאָפהענגיגקייט, האָט ער געמיינט, אז אַלצדינג איז שוין דערגרייכט געווארען און אָז מעהר פרייהייט אָדער אָנדערע פרייהייט ווי ער פערשטעהט זי, בערא־ף מען שוין נישט האָבען. פאר זיך אליין איז ער אַבער אויף ווייטער געבליבען ביי דער אלטער פאָדערונג פון אַבסאָלוטער ריינקייט פון אלע די, וואס ווילען שטעהן אָן דער שפיץ פון זייער פאָלק און לאנד.

אהן שום מיטלען, אָנ'אָרימאַן איז ער אוועק פון מיניסטעריום און האָט דאן דריי יאהר געמוזט שווער קעמפען פאר דעם שטיקעל ברויט פאר זיך און זיין פאמיליע. ביז עס איז ווידער געקומען דער מאָמענט, ווען ער האָט געקאָנט ארויפשווימען. ביי די לעצטע וואהלען צום פוילישען סיים וויל ער זיכערען אָ מאַנדאָט. ער ווייסט, אָז דעם מאַנדאט קאָן איהם אַמלייכסטען געבען ווי־טאָס, דער פיהרער פון די פוילישע פויערים. ווערט ער פלוצלינג אָנ'אָנהענגער פון וויטאָס'עס פויערים פארטיי און לאָזט זיך וועהלען אלס סענאטאָר אויף דער ליסטע פון דער דאָזיגער פארטיי.

דאָן ווערט אָבער ערמאָרדעט דער ערשטער פוילישער מלוכה־פרעזידענט נארוטאָוויטש און מען זוכט אַנ'אנדערען אויף זיין שטעל. די רעאַקציאָנערע און אָנטיסעמיטישע פוילישע פארטייען שטעלען ארויס אלס קאָנדידאט דעם גראף זאמאָיסקי. דאָס „צינגעל ביי דער וואָג" זענען אין דער דאזיגער וואהל די יודען און די אנדערע נאציאָנאלע מינדערהייטען. די פוילישע פארטייען זענען געטיילט אויף צוויי כמעט גלייכע חלקים און אין אונזער האנד ליגט די ענטשיידונג. מיר ווייסען גאנץ גוט אז חאָיטשעכאָווסקי איז נישט דער ריכטיגער קאנדידאט, מיר האָבען אָבער נישט קיין ברירה. צו דעם נצחון פון דעם אויסגעשפראכען אָנטיסעמיטיש רעאקציאָנערען קאָנדידאט טאָרען מיר נישט דערלאָזען. דאן שטימען מיר, עטליכע און אכציג מאָן, פאר דעם אנדערען און סטאניסלאָוו וואָיטשעכאָויסקי ווערט א דאנק אונזערע שטימען פוילישער מלוכה פרעזידענט.

■■■■■■

די מוהמע פאָלטשע מיטן פעטער יאשקע.

כמעט אַנ'אמת'דיגע מעשה.

פון י. אבערזשאָנעק.

לאָמיר זיך אַביסעלע אָוועקזעצען. לאָמיר זיך ארויסשלאָגען די אַלע מעשיות פון קאָפּ. פון קעמפען און זיגען, פון שפעקולאציעס און קאָפּיטולאציעס. פון ליציטאַציעס און רעזיגנאַציעס, פון מוזיקאָמישע דועטען, און מיניסטאָרישע קאבינעטען. עפּיס האַלטען מיר דאך נאָך קבלת התורה. מיר זענען נאָך יום טוב'דיג געשטימט. נאָר וואָס, ערשט נישט לאַנג אפּויערגעגאַנגען פון דער הימלישער חופה אויפ'ן בארג סיני.

דעריבער זעצט אייך טאקע אָ ביסעלע ווען איך אייך דערצעהלען אָ מעשה שהיה, — אָ גאָר טשיקאָווע מעשה'לע.

אָז מען זאָל וועלען, איז עס נישט קיין דירעקטע שבועות'דיגע מעשה. אי, פאַ־וואָס דערצעהל איך דאָס פונקט נאָך שבועות? פרעגט נישט קיין קשיות, נאָר הערט מיך אויס מיט קאָפּ:

ווי אַזוי פּאָלטשע איז מיין מוהמע, ווייס איך נישט ביז'ן היינטיגען טאָג. צי פון טאטע'ס צד, צי פון דער מאַמע'ס צד, כ'ווייס נאָר איינס: איך רוף איהר — טשאָטשע פאָלטשע, ווען איהר זאָלט געווען קאָנען מיין טשאָטשע פאָלטשע. אַ מחבל פון א יודענע, הויך אין שטאַ־ק, שטייף ווי פּעשקע. פון אָלע ווייבער, די שכנ'טעס האט זי געלאַכט אין די פויסטען, האָט זיך נישט געלאָ־ט בלאָזען אין די קאשע אריין, א בריה א יודענע און א שטאַרקע בעל גאוה'ניצע.

איהר מיינט אפשר, אַז דאָס גאוה, דאָס בלאָזען פון זיך, איז געווען צוליב עשירות, אדער צוליב חכמה, ווי ס'געט זיך אַמאָל א יודענע, אנ'אמת אשת חיל, חלילה, זי איז געווען אָ דלות שבדלות, קיינמאל קיין אייגענעם גראָשען נישט פּערמאָגט, נאר גאָרנישט, אזאָ טבע שוין ביי איהר געווען.

און נישט בלויז די טשאָטשע פאָלטשע איז געווען אָ בריה אָ יודענע, נאר דער מאָן איהרער, מיין פעטער יאָשקע הייסט עס, איז אויך נישט געווען אָבי ווער. א גבין, א געריבענער סוחר, א פלל־טוער, אָ שטרענגער בעל הבית, פאר זיין בליק האָט מען געציטערט, זיין וואָרט איז געווען הייליג.

אַ חוץ אָלעם, האָבען א הם ס'בני בית, די קינדער, די משרתים זעהר גינציג געהאַט, ער האָט געוואוסט, ווען צו זיין בייז, ווי אָ טיגער, און ווען צו זיין מילד און ווייך, ווי פּוטער.

די טשאָטשע פאָלטשע האט חתונה געהאט מיט'ן פעטער יאָשקע, נאר דערפאר, וואס ער איז געווען אַנ'אויפטוער אנ'איינרייסער און נישט קיין פערשלאָפענער, זי האט איהם נאך געקאנט פון די יונגע יאהרען, פון זיין יוגענד אָן האט איהם געצויגען צו דער טשאָטשע פאָלטשע, ווי א מאַגנעט, זיין ליבע צו דער טשאטשע פאָלטשע האט געפלאַקערט, ווי א פייער, און חתונה געהאט האט דער פעטער יאשקע מיט דער מוהמע פאָלטשע – אויס ליבע...

ביז צו איהר חתונה, איז די טשאָטשע פאָלטשע געווען אָ טובלאָקאטארקע, האָט געוואוינט אין אַנ'ענג שטיבעלע, צווישען פרעמדע און שלעכטע מענשען, קיין גלייך וואָרט האט מען צו איהר נישט גערעדט. וויפיל זי האָט פערדינט. האָבען זיי ביי איהר מיט געוואלד ־אויסגעפרעסט. קיין פרייען בליק האָט זי ביי איהרע בעלי הבתים נישט געזעהן, אייביג נאָך געהאט צו איהר פרעטענזיעס: דאָ גפה נישט, דאָ שטעה נישט, מ'האָט איהר אָנגעטון נעבּרינגסטע צרות. א־ז זי, די טשאָטשע פאָלטשע טאַקי געווען אייביג פערזאָרגט, פערצוגט און בעקלאָגט איהר טרויעריג מזל.

ויהי היום, מאכט זיך א מעשה, די בעלי הבתים, ביי וועלכע די טשאָטשע פאָלטשע איז געווען א טובלאָקאָטאָרקע, הייבען זיך אָן ארומצורייסען צווישען זיך. ס'איז אויסגעבראָכען א גרויסער סכסוך צווישען דעם הויז־געזויד. ס'איז אָזוי ווייט דערגאנגען, אז מ'האָט זיך גענומען האקען מיט טעלער און גלעזער איינער דעם אנדערען מכות רצח, אז ס'בלוט האט געגינען.

דאס האָט אויסגענוצט דער פעטער יאשקע. אז זיי זענען שוין אלע געווען גוט צו מקל'ט און צו ממית'ט, אז ער האט געזעהן, אז זיי לעבען שוין קוים, האט ער א נעם געטון די חבריה ביי די קעלנער און אראבגעווארפען פון אָלע טרעפען, פערמאכט זיך מיט דער טשאָטשע פאָלטשע אויפ'ן ריגעל און רעדט זיך אלע צום דאשעק.

* * *

דא הויבט זיך אָן א נייע קאפיטעל און לעבען פון מיינע טשאָטשע פאָל־

טשע מיט'ן פעטער יאָשקע: ס'הייבט אָן צו געהען הלוך וגדול, די ליבע צווישען פאַר־פאָלק איז געוואלדיג. די האָניג־חדשים פערברענגט מען אין סעודות און מיט פערוויילונגען, ס'האָבען זיך גענומען שיטען געסט, משפחה, פריינד און בעקאַנטע פון אלע זייטען. די רייכע מוהמע פראַניע האָט געשענקט א שעהן דרשה־געשאַנק. און איינציג־ווייז האָט מען זיך גענומען איינאָרדנען א בעל־הבית'ישקייט.

איינציגווייז האָט זיך די משפחה פערגרעסערט. דער פעטער יאָשקע האָט צוגענומען נאָך א שטוב און נאָך א שטוב, און די טשאַטשע פאָלטשע איז געוואָרען דיק און ברייט פון פעטער יאָשקעס גבירות.

נור ווי זאָגט איהר: א ראַטע זעלנער קאָנען דאָך נישט טון וואָס אַ מענש קאָן זיך אליין טון: פאלט איהם איין, דעם פעטער יאַשקע, און נעמט צו א רזשאָנדוצע. אזוי ווי ער קאָן נישט אומעטום זיין אליין, זאָל ער האָבען א פערטרעטער.

דער זשאָנדוצע האָט גענומען זשאָנדזצעווען, די קעכין האָט גענאַשט פון טאָפּ, חברה קליינוואַרג זענען געוואָרען צעבאָלעוועט, ביז אזוי לאַנג און אזוי ברייט—ס'האָט גענומען נעהמען מיט די פּוסטער אראָב.

אזוי לאַנג ווי ס'איז דאָ פרנסה איז דאָ שלום בית. אַז די טשאַטשע פאָלטשע האָט געזעהן, אז ס'איז עפּיס דאָסיג. האָט זי גענומען דעם פעטער יאָשקז דעקוטשען, צוגעוואָרפען איהם שטעכיוערפלעך.

דער פעטער יאַשקע, זעהענדיג, אז די טשאָטשע פאָלטשע געהט מיט א גאָז, איז ער געוואָרען אין כעס: ס'טייטש, א דאנק מיר ביזטו געקומען צו א אייגענער וואוינונג, ווען נישט איך וואָלפטו דאָך נאָך ביז היינט געוועין א סובלאָקאַטאָרקע. א דאנק מיר ביזטו געוואָרען א בעל־הבית'טע מיט אייגענע שליסלען, מיט אייגענע סאַלאָנען, מיט אן'אייגענעם „קאָרידאָר“, געהסטו נאָך אויף מיר מיט א גאָז?

הקיצור, ס'האָט גארנישט געהאָלפען. דער פעטער יאָשקע האָט אין א שעהנעם פריהמאָרגען צוגערופען די טשאָטשע פאָלטשע, אוועק מיט איהר צום בית־דין און איהר געגעבען א גט.

די טשאָטשע פאָלטשע איז געבליבען ביי דער בעל־הבתישקייט, און דער פעטער יאָשקע האָט זיך אוועקגעצויגען ווייט אונטער דער שטאָדט, און א לאַנגע צייט נישט געלאָזט הערען פון זיך.

פון דאָמאָלס אָן האָט די טשאַטשע פאלטשע'ס מזל אלץ גענומען געהען שלים שלמזל'ריג, זי האָט געטוישט מענער ווי בארנלעך, און וואס איינער איז געווען מצהר שלימזל פון צווייטען. איינער איז אפילו יאָ שוין געווען א שטיקעל סוחר, ער איז געווען א גרויסער „אריינברענגער“, נאר וואס קומט ארויס, ר'האָט אזוי לאנג „אריינגעברענגט“ ביז מ'האָט שוין געדאַרפט פערזעצען די זילבערנע לייכטער אין לאָמבאַרד אויף שבת צו מאכען.

דער פעטער יאָשקע האָט זיך די גאנצע צייט נישט ווייסענדיג געמאכט, ר'איז זיך געזעסען רוהיג שטיל, נאר אין הארצען האָט איהם געקרענקט, וואס א יודענע איז. מ'נעמט אזא פערמעגען, מ'נעמט זלאָטי און מ'מאכט דערפון בלאָטע.

נאר דאס אלץ וואלט ער שוין פערליב גענומען. ווי זאגט איהר: „געוואוינהייט איז די צווייטע נאטור“ נאר די מעשה מיט'ן פויער האָט איהם שוין ארויסגעבראכט פון די כלים.

ס'איז געווען די וואך פאר שבועות, דערוואוסט זיך דער פעטער יאָשקע, אז די טשאָטשע פאָלטשע, האָט שוין א נייעם בעשעהרטען, און וועמען? איצעק פויער, א גראָבער נפש, אַן'אמת'ער דאָרפ'ס־יונג, קען פּשוט נישט דאַוונען. און ער, דער פויער'ן־יונג, זאָל דאס זיין דעם פעטער יאָשקעס ממלא מקומו.

אַנ'אויפגעקאָכטער שיקט דער פעטער יאָשקע צו צוויי בריוועלעך, איין בריוועלע צו דער טשאָטשע פאָלטשע, און א צווייט בריוועלע צו איצעק'ן. דער פעטער יאָשקע האָט זיי ביידען געוואָרענט, אַז עס וועט ווערען פון דעם שידוך, וועט ער זיי דערצעהלען די מעשה.

דער פויער האָט זיך אָבער קנאַפּ וואס געמאכט זיך פון פעטער יאָשקעס מתרה־זיין. און געגאנגען מיט דער טשאָטשע פאָלטשע אין א מזל'דיגע שעה צו דער חופה.

נו, איהר ווילט וויסען ווייטער? דער פעטער יאָשקע האָט געטהון ס'אייגענע, וואס דאָמאָלס מיט די טשאָטשע פאָלטשע'ס בעלי־הבתים. ער האָט איצעק'ן פויער גוט די זייטען אונטערגעהאַקט, צודמ'ט און צו'הרג'עט, און איצעק פויער איז קוים מיט'ן לעבען אַנטלאָפען. אָבגעפערטיגט זיך מיט איצוק'ען, האָט זיך דער פעטער יאָשקע צוריקגענומען צו די כלים, צוריק צום בעלי־בתיש'קייט.

נו, איהר ווילט וויסען דעם סוף? דער פעטער יאָשקע האָט זיך שוין א ביסעל צו־שפּעט גענומען צו דער אַרבייט. די מענער, וועלכע האָבען זיך כסדר געטוישט זענען נישט ארויס פון דער טשאָטשע פאָלטשע נקי, יעדען האָט זי עפּעס מיטגעגעבען צדה לדרך, און אליין איז זי געבליבען ביי לעדיגע קעשענעס, לעדיגע שענק אזוי ווי באַלד נאָך דער חתונה. דער חילוק איז נאר, וואס דאמאָלס האָט נאָך די רייכע מוהמע פראניא געגעבען דרשה־געשאנק, און היינט איז די מוהמע פראניאַ אליין אויף צרות.

הקצור הדבר, האלטען מיר הייסט עס ביי—צרות. יאָ, ליבער לעזער, איך וואלט אייך נאָך דערצעהלט ווייטער, נאר איך האָב נאר פערגעסען, אז די טשאָטשע פאָלטשע האָט מען געשיקט זוכען פאר איהר — א תיקון...

וואס הערט זיך אין ראדאם.

צום נייעם שול־יאָהר

דער שול־אינספעקטאָר איז מודיע, אז אויפ'ן גרונד פון דער פעראָרדנונג פון בילדונגס־מיניסטער פון 25־טן אַפּריל ה. י., דאַרף אויפגעגעבען ווערען אַ רשימה פון אַלע קינדער, וועלכע זענען געבוירען אין די יאָהרען 1913—1915 איינשליסליך. די דאָזיגע רשימה האָט פאַר אַנ'אויפגאַבע צו ערווערבען גענויע סטאַטיסטישע פּרטים. אין צוזאַמענהאַנג מיט דער רעאַליזירונג פון אַלגעמיינער שול־צוואַנג.

די רשימה וועלען אָדורכפיהרען די לעהרער פון די פאָלקס־שולען, וועלכע וועלען דעם 31 מאי, 1 און 2 טשערוויעץ ה. י. אַרומגעהן אין אַלע היגע וואוינונגען. כדי צו ערמעגליכען זיי די ארבייט, בעט דער שול־אינספעקטאָר, די עלטערען, אָדער די אויפזיכט־האבער פריהער צוצוגרייטען קוויטלעך, אויף וועלכע ס'דאַרפען זיין מערשריבען אלע קינדער פון דער משפחה; זייער נאָמען און פאַמיליען־נאָמען, די דאַטע און דאס יאהר פון זייער געבורט.

דער קאָמיטעט פון „רויטען קרייץ“ אין פוילען, אָבטיילונג אין ראדאם, בעט צו פערעפענטליכען פאלגענדען אויפרוף:

פון 30—טען מאי ביז'ן 6 טשערוויעץ, וועט אין גאַנץ פוילען פּאַרקומען „די וואָך פאַר'ן רויטען קרייץ“, בכדי צו פערגרעסערען די פינאַנסען און גלייכצייטיג בעוואוסטזיניג צו מאַכען דעם כלל, וועגען די אויפגאַבען פון רויטען קרייץ. אין דער ארגאַניזירונג פון די דערמאַנטע „וואָך“ אין ראַדאם. חעלען א נעהנטערען אַנטייל נעמען די יודישע געזעלשאַפטען: „טאז“, חאַנדווערקער—קלוב און סוחרים־פעראיין, ס'איז אויך פערבעטען געוואָרען די יודישע גמינע אין ראדאם.

דאס פּראָגראַם, פון „די וואָך פאַר'ן רויטען קרייץ“, פון 30–טען מאַי ביז'ן 6—טן טשערוויעץ, וועט בעשטעהן פון: בלימעל־פערקויף דעם 30 טען מאַי און דעם 6–טען טשערוויעץ, טעאַטער־פאָרשטעלונג אין „ראזמאַיטאָשטשי“ דעם 3 טען טשערוויעץ נ. מ. ווי אויך א פערקויף פון נאלעפקעס.

אין דער זעלבער צייט וועלען אויך געגעבען ווערען גאַפען - קאנצערטען, אויסגעפיהרט דורך היגע אָרקעסטערס.

דער „רויטער קרייץ“, איז א אינסטיטוציע פאר אַלע פוילישע בירגער. די געזעלשאפט פון רויטען קרייץ אין פוילען איז ענטשטאַנען אויפ'ן יסוד פון די בעשלוסען פון דער זשענעווער קאנווענץ פון יאָהר 1864, און פון דער מאַאגער קאָנווענץ פון יאָהר 1899, צו וועלכע ס'איז אויך צוגעטרעטען די פוילישע מלוכה.

די אויפגאַבע פון „רויטען קרייץ“ איז צווישען אנדערעס, צו ערטיילען, אין א מלחמה־צייט, הילף אַלע פערווינדעטע און קראַנקע פון דער פוילישער אַרמעע, אַזוי פון די פערבינדעטע, ווי אויך פון פיינדליכען לאַגער, צוזאַמענאַרבייטען מיט דער מאַכט ביי דער השגחה איבער די געפאַנגענע און איבער די ציווילע בעפעלקערונג אין פרידענס־צייט.

אַזוי ווי אַלע זענען בערופען צו דער מיליטערישער דינסט, אזוי דינט אויך דער „רויטער קרייץ“ אַלע, און אַלע דאַרפען מיטאַרבייטען מיט דער דערמאָנטער געזעלשאַפט.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט, איז געוואונשען, אז אין די דאָזיגע „וואָך“, זאָל די יודישע בעפעלקערונג נעמען א נעהנטערען אַנטייל און אינטערעסצען די וויכטיגע אַקציע.

* * *

אין אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פון דער „וואָך פאר'ן רויטען קרייץ“ זענען פערטרעטען מצד דער יודישער געזעלשאַפט פאלגענדע אינסטיטוציעס: „טאז“ (ד"ר פּאָמראַק), האַנדווערקער־קלוב (י. פעלדמאַן) און סוחרים־פעראיין (ג. זיגמאַן).

(ענדע אויף דער 7—טער זייט)

די היינט-וועלטיגע וועשין זאגט:

נידער מיט די באליע און וואש-ברעט! איך וועל זיך מעהר נישט מארדעווען! ס׳זענען אנגעקומען פאר מיר הערליכע צייטען!

20 מינוט קאכען אין ראדיאן איז גענוג! די וועש ווערט ריין און שניי-ווייס!

ראדיאן איז א אידעאל מיטעל צום וואשען פאר דער, מיט ארבייט אנגעשטרענגטער, חירטען

ראדיאן איז פריי פון כלאריק געגען גאראנטיע! ס׳ענטהאלט אויך נישט אנדערע שעדליכע צומישונגען.

איבערצייגט אייך וועגען דער גוטקייט פון זעלבסט וואשענדען - מיטעל

RADION!

„Saturnia“ sp. akc. Warszawa.

אויף דער דינסטאג׳דיגער זיצונג פון זעלבען קאמיטעט, האט ד״ר פאמראק אריינגעטראגען א פארשלאג, אז ביי די טישלען, וואס וועלען אויפגעשטעלט ווערען אין גאס, קינא און צוקערניעס, זאלען צוגלייך מיט די קריסטליכע פרויען, אויך זיך קאנען בעטייליגען יודישע פרויען און צוזאמען דורכפיהרען די זאמעל-אקציע.

דער פארשלאג איז איינשטימיג אנגענומען געווארען.

א בריף אין רעדאקציע.

ג. ה׳ רעדאקטאר!

ערלויבט מיר צו פערעפענטליכען אין אייער וו. צייטונג פאלגענדע שורות, וועלכע בעריהרען א ענין, וואס חאראקטעריזירט די יודישע פילאנטראפיע און בכלל דעם געזעלשאפטליכען וואוקס ביי אונז אין ראדאם.

מיט א קורצער צייט צוריק איז פון קולטור-אמט אין ווארשא דערהאלטען געווארען א סומע פון 150 דאלאר, כדי זיי פונאנדערצוטהיילען צווישען די יודישע ארבייטפלאזע אין ראדאם. אזוי ווי ביים דורכפיהרען די אקציע, איז נויטיג א לאקאל, האט מען זיך געווענדעט צו פערשידענע היגע יודי׳שע געזעלשאפטען, זיי זאלען בעוויליגען און ערלויבען אין איינעם פון זייערע לאקאלען דורכצופיהרען דארט ווי געהעריג די רעגיסטראציע, ווי אויך די געלד-פערטיילונג.

מ׳האט זיך צו דעם צוועק געווענדעט אזש צו דריי אינסטיטוציעס, נעמליך: צו דער גמינע, „עזרה" און האנדווערקער-קלוב. אבער אלע דריי האבען עס קאטעגאריש אבגעזאגט. די מאטיווען פון אבזאג זענען נישט פיל וויכטיג צו ברענגען. עס ווילט זיך נאר פרעגען: נאך וואס דאס פייקען און די פערשידענע סאמסעס, וועגען דער יודישער נויט, נאך וואס די הייסע אויפרופען פון רעטונגס-קאמיטעטען, וואס אפעלירען צום יודישען רחמנות, נאך וואס די פאלשע טרעהרען אויפן גרויסען עקאנאמישען חורבן, וואס האט געטראפען דעם יודישען בעל — מלאכה. ווען אזא קליינינקייט פון צו-טיילען א בידנע א ר ט,׳ א קליינינקען ווינקעל אין איינעם פון אייערע לאקאלען, איז נעביך אזוי שווער צו בעקומען? איז עס נישט א חרפה? נאכדעם ווי אליין ווייסט מען עס גוט, אז אמווייניגסטענס פון די, וואס האבען גענאסען פון די נעבעכדיגע הילפס-אקציעס איז דער יודישער ארבייטער, וועמען מ׳האט נישט אהיימגעשיקט די בעשיידענע סומעס. און נאך דעם אלעם געפינט מען אפילו נישט פאר נויטיג נאכצוקומען דעם קלענסטען פערלאנג, וואס ברויך גארנישט קאסטען. אט אזוי האנדעלט מען, אין דער צייט, ווען די נויט אויף דער יודישער גאס, איז שרעקליך און אין א צייט, ווען אליין איז מען אזוי מרעיש עולמות וועגען יודישען עקאנאמישען חורבן.

זאל עס די עפענטליכקייט וויסען!

ו. פייגענבוים.

פון „ט א ז"

דען 8—טען מאי איז פארגעקומען די אלגעמיינע, יעהרליכע פערזאמלונג פון די מיטגלידער פון דער ראדאמער אבטיילונג פון „טאז".

עס איז געוועהלט געווארען א נייע פערוואלטונג:

1) ד״ר ראשקעס—פארזיצענדער
2) ד״ר פאמראק—סעקרעטאר
3) ה׳ טאמאר—קאסירער 4) פרייליין וויינגארט 5) ד״ר שענדעראוויטש 6) ה׳ גרינשטיין מיטגלידער פון דער פערוואלטונג.

קעלצער אבטיילונג.

דאס יודישע גימנאזיום אין געפאהר.

דער ווייטערער קיום פון יודישען מענער־גימנאזיום אין קעלץ איז בעדראהט. דער דעפיציט פאר'ן פאריגען שול־יאהר בעטרעפט 26,000 זל. אהן וועלכע די אַרבייט אויפ'ן נייעם שול־יאהר איז אונמעגליך. עס איז יעצט נישט די צייט זיך אבצושטעלען אויף די סיבות, וואס האבען צוגעפיהרט דאס גימנאזיום צו אזא קאטאסטראפאלען צושטאנד, אויבוואהל עס וואלטען געקענט געמאכט ווערען שטארקע פארוואורפען אויפ'ן חשבון פון די גימנאזיום־לייטער, וועלכע האבען דאס געדארפען פאראויסזעהן און אנגעהמען געהעריגע מיטלען.

די לאגע פון גימנאזיום איז אבער צו ערנסט, אז מיר זאלען זיך יעצט פערנעהמען מיט צוזאמענשטעלען א צעטעל קין חטאים פון דעם אויפזיכטס־ראט.

צי האט אבער דער אויפזיכטס־ראט יעצט, ווען דער פאקט איז שוין א געשעהענער, ווען עס איז שוין פעסטגעשטעלט געווארען א דעפיציט פון 26,000 זל., יא פערשטאנען זיין אויפגאבע אין אנגענומען די מיטלען, וואס קענען דאס גימנאזיום ראטעווען פון אונטערגאנג?

מען האט זיך בעראטען און געקומען צום בעשלוס, אז די קהלה מוז דעקען דעם דעפיציט און אויב אזוי איז די זאך ערלעדיגט. מען דארף שוין מעהר נישט טראכטען און ברעכען זיך דעם קאפ, בעת מען פאדערט אויף די קהלה אריינצושראגען 26,000 זל. פאר'ן גימנאזיום, און דא הויבט זיך אן דאס לעכערליכע און טרויריגע צוגלייך, מענשען וועלכע שטעהען אין דער שפיץ פון יודישען גימנאזיום, וועלכע געהערען אז אין אונזער שטאדט פאר געזעלשאפטליכע טוער, זאלען זיך נישט אבגעבען קיין דין—וחשבון פון זייערע מעשים. ווארום יעדער איינער אין אונזער שטאדט ווייסט אין וועלכע בעדינגונגען דער נאציאנאלער בלאק אין דער קהלה ארבייט. וואס ער האט נישט נאר א שטענדיגע מעהרהייט, נאר אפילו ראטמענער, וועלכע זענען געוועהלט געווארען פון דער נאציאנאלער ליסטע, ווערען אפט מהדנות'דיג געשטימט און מיט זייער טאקטיק מאכען זיי אונמעגליך די נארמאלע טעטיגקייט פון דער קהלה און א פשיטא שוין, דעמאלס ווען עס האנדעלט זיך וועגען פראגען וואס טראגען אויף זיך א נאציאנאלען שטעמפעל. די סובסידיעס, וועלכע די קהלה האט בעשטימט פאר'ן גימנאזיום, איז פשוט אויסגעקעמפט געווארען און ביי דעם אלעם וואלט נאך דער בעשלוס פון דעם אויפזיכטס־ראט ניעט געוועזען אזוי אונלאגיש, ווען דער מאטעריעלער מצב פון דער יודישער קהלה וואלט נישט געוועזען אלעמען בעקאנט. דער צושטאנד איז אזעלכער, אז די קהלה וואלט אליין גערן צוגענומען א... סובסידיום.

לא זה הדרך!

אזעלכע שריט און מיטלען מצד דעם אויפזיכטס־ראט, דעמאלס ווען עס האנדעלט זיך וועגען איינעם פון יסודות פון אונזער נאציאנאל—קולטורעלען לעבען, קענען נישט אנגענומען ווערען ערנסט דורך די ברייטע עפענטליכקייט. די נאציאנאלע קרייזען אין אונזער שטאדט מוזען אנגעהמען אנדערע מיטלען, כדי נישט צו לאזען פאלען דעם איינציגען יודישען קולטורעלען בנין, וואס איז מיט אזוי פיל מיה און ארבייט אויפגעשטעלט געווארען.

די יודישע בעפעלקערונג בכלל און די עלטערען פון די גימנאזיום—שילער בפרט דארפען ווי געהעריג אבשאצען דאס געפאהר, וואס דראהט זייערע קינדער ווען עס וועט זיי אוועקגענומען ווערען דעם פונדאמענט פון יודישע־נאציאנאלער ערציהונג, וועלכע זיי בעקומען אין דעם גימנאזיום.

די יודישע שולע איז די איינציגע רעטונג, וואס היט אב אונזער שול־יוגענד פון פרעמדע איינפליסען, און אויב מיר ווילען אונזער יוגענד ערציהען אין נאציאנאלען גייסט, אזוי אז פון איהר זאלען אויסוואקסען אמת'ע און שטאלצע יודען, דאן טארען מיר נישט לאזען פאלען ד א ס גימנאזיום.

נישט מיט סובסידיעס, און דערצו פיקטיווע, וועט איהר דאס דערגרייכען.

עס דראהט א סכנה דעם יונגען יודישען דור אין אונזער שטאדט און נור איהר יודישע עלטערען קענט און זענט בערופען אייערע קינדער צו ראטעווען.

צבי מאשקאוויץ.

ק ע ל ץ.

■■■

אויף א פערזאמלונג פון אידישען־גימנאזיום. (כמו א בעריכט).

כ'הויב זיך אויף פון שלאף דעם צווייטען טאג שבועות, 5 א זייגער נ. מ. א אויסגערוהטער. כ'האב טועם געווען פון די מילכיגע יום־טוב'דיגע מאכלים, און כ'מאך זיך גרייט צו גיין א ביסעל שפאצירען אין גארטען אריין, נהנה זיין פון דער פרעכטיגער מאי־לופט. פלוצלינג דערמאן איך מיך, אז 6 א זייגער קומט פאר אין לאקאל פון דער קהלה א פערזאמלונג וועגען אידישען מענער־גימנאזיום, וועלכע זאל זיין זעהר אינטערעסאנט.

נאך פאר יום־טוב האט זיך פערשפרייט א ידיעה, אז אין גימנאזיום איז פארגעקומען נייעס: די לעהרער שטרייקען, ווייל מ'האט זיי נישט אויסצוצאהלען די מאי־פענסיע, דאס גימנאזיום האט א דעפיציט פון 26 000 זלאטעס, מ'קאן נישט ענדיגען דאס שול־יאהר און דער עיקר, אז דעם גימנאזיום דראהט חלילה א געפאהר פון... א. אז. וו.

פארשטעלענדיג זיך אזעלכע השערות האב איך בעשלאסען מותר צו זיין אויף די תענוגי עולם־הזה, פון גארטען און אנדערע פערוויילונגען און ליבער גיין אויף דער פערזאמלונג. ס'איז דאך עפיס א גייסטיגער יום טוב, א זמן מתן תורתנו און גימנאזיום איז דאך קולטור, איז די פערזאמלונג וויכטיגער פון די מאי־לופט.

פונקט האלב 8 א זייגער בין איך געקומען אין דער גמינע אריין. ס'איז שוין דארט געווען א היפשע צאהל מענשען קיין ע"ה. פון צווישען דעם קעפיגען עולם, האט מאיעסטעטיש געשטראהלט דאס פנים פון אונזער ציוניסטישען עסקן, פון חבר נחמיה אָסטראָוויעץ, אנגעטוהן יום־טוב'דיג אין פראק. עפעס איז ער נישט געווען ביים בעסטען הומאר, קענטיג, אז ער ציילט שוין די מינוטען, ווען די פערזאמלונג וועט זיך עפענען, בכדי צו קענען אויסגיסען זיין אנגעוועהטאגט הארץ.

אין דער זייט האט אויך געקענט בעמערקען די ה"ה: ד"ר פלעשלער און ד"ר שאטץ, וועלכע, ווי ס'ווייזט אויס זענען געקומען זיך איבערצייגען, אויב זייער חבר, דער ד"ר פעלץ האט טאקי געבראכט א רפואה שלימה אויפ'ן גימנאזיום, וועמען ער האט צוגעזאגט אזעלכע הרים וגבעות.

ס'איז שוין 8 א זייגער. דער פארז. איז נאך נישט דא. עולם ווערט אויפגערעגט. מ'בעט דעם וויצע פארז. ער זאל עפענען די פערזאמלונג, ער זאגט זיך קאטעגאריש אב. דער רעפעראט וועגען גימנאזיום — זאגט ער — קאן נישט געהאלטען ווערען דורך קיין אנדערען, נאר דורך „איהם" אליין בכבודו ובעצמו.

ענדליך דער פרעזעס איז געקומען. ער עפענט די פערזאמלונג, פערטיידיגט זיך פאר זיין פערשפעטיגען. ס'איז נישט געווען זיין שולד, ער איז פלוצלינג ארויסגערופען געווארען צו א קראנקען.

ס'ווערען אדורכגעפיהרט אלע פארלאמענטארישע קונצען. ס'ווערט געוועהלט א פארז. אפעכארען און ה' ד"ר פעלץ האט אנגעהויבען ארויפליינען פון א פאפיר עפעס אזא מין אקדמות, א יציב פתגם, דאס זאל הייסען, ווי מ'האט מיך אינפארמירט, אזא מין בעריכט'ס־טעטיגקייט. די 5000 און 10.000 ז"אטעס זענען געפלויגען ווי א שנעלצוג. נאר ווי זאגט די וועלט: „אז דער סוף איז גוט איז אלץ גוט"!!! דער סוף פון בעריכט איז געווען: אז ביז'ן ענדע שול־יאהר פעהלט, נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי 26,000 זלאטעס ס'איז נישט דא אויסצוצאהלען די לעהרער די פענסיעס און מיטן גימנאזיום איז נישט איבעריג פויגעלדיג...

„עולם כמנהגו נוהג". ס'האט זיך אנטוויקעלט א דיסקוסיע, דוקא א זאכליכע, אויף וועלכע, דער רעפערענט מיט זיינע „יוצר משרתים" האבען זיך בענוצט מיט'ן אלטען גוט בעקאנטען שלום־עליכם־מאמר: אלמלא הייתי רויטשילד". ווען די קהלה וואלט געדעקט די 26 000 זלאטעס וואלט אלץ גוט געווען. און דאס וואס מ'האט געהערט מיט אזא ריזיגען דעפיציט ביז'ן היינטיגען טאג—זאגט ער, — אין

א גאנצע פאמיליע שיער נישט געשטארבען פון פער'סמ'טע פיש.

דעם 2 טען טאג שבועות, באלד נ. מ איז איויקנעפאלען אין חלשות ה' מיכאל הארבערג, דער זוהן פון הרב א. הארבערג און באלד נאך איהם אויך די גאנצע משפחה. ס'איז באלד ארויסגערופען געווארען דער דאקטאר פעלץ, וועלכען, ס'איז געלונגען נאך א 2 שעהדינער ארבייט אבצוראטעוועז די פערחלש'טע פאמיליע, זוכענדיג די סיבות פון דעם פלוצלינגען חלשות, האט מען ספעציעל טועם געווען פון די פון מיטאג איבערגעבליבענע מאכלים און אויך די פיש, און ס'איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז דאס חלשות איז געקומען פון די פערגיפטיגטע פיש, וועלכע, ווי ס'ווייזט אויס, זענען געחאפט געווארען דורך סם. דורך א נס איז די פאמיליע אבגעראטעוועט געווארען פון א זיכערען טויט.

אויפגעבראכען די גמינע-קאסע.

פארינגען פרייטאג-צו—נאכטס האבען זיך נוטע קוואליפיצירטע גנבים אריינגע'גנב'עט אין לאקאל פון דער קהלה און אויפברעכענדיג די אייזערנע קאסע, ארויסגענומען א סומע לערך ביז... 10 זלאטעס. די וועקסלען און אנדערע ווערט-פאפירען האבען זיי איבערגעלאזט.

די זעלבע נאכט האבען זיי זיך אריינגע'גנב'עט אין דער שטאדטישער עלעקטראוניע. אויך דארט האבען זיי אויפגעבראכען די קאסע און פון דארט ארויסגענומען א ערך פון 400 זלאטעס.

וועגען דער פראנצויזישער שיפס-געזעלשאפט אין אונזער שטאדט.

צוליעב די פיעל אנפראגען, וואס אונזער רעדאקציע בעקומט וועגען דער ליקווידאציע פון דער אבטיילונג פון דער פראנצויזישער שיפס-געזעלשאפט, וועלכע האט זיך מיט א געוויסע צייט צוריק געעפענט אין אונזער שטאדט (מארק 5) האבען מיר זיך געווענדעט צו דער דירעקציע פון דער שיפס-געזעלשאפט, אונז אויפצוקלערען, צי די קלאנגען האבען א גרונד.

מיר האבען בעקומען אנ'אנטוארט, אז נישט נאר וואס די אבטיילונג ווערט נישט ליקווידירט, נור זי וועט אין קורצען פערברייטערט ווערען און אנהויבען איהר טעטיגקייט אין אונזער שטאדט מיט א גרעסערען פערנעהם.

צוליעב דער אויפקלערונג, שטעלען מיר פעסט, דאס די קלאנגען זענען פאלשע און זענען וואהרשיינליך פערשפרייט געווארען דורך פערזאנען, וועמען די עגזיסטענץ פון דער אבטיילונג פון דער פראנצויזישער שיפס—געזעלשאפט איז נישט בעקוועם, ווייל דאס עפענען די אבטיילונג פון דער שיפס-געזעלשאפט אין אונזער שטאט, איז געוועזען זעהר געוואונשען דורכדעם, וואס עס ווערען אונמעגליך די אלע ביז איצטיגע מאכינאציעס פון געוויסע פערזאנען אויפ'ן חשבון פון די עמיגראנטען.

א מארד און זעלבסטמארד.

דעם פאריגען פרייטאג איז דער ארבייטער סטאניסלאוו פושיבילא געקומען צו זיין געליבטע אזיעשקא פאבאראווסקא, וועלכע דינט ביים ה' מאשקאוויץ (טשיסטא 24). עס איז צווישען זיי געקומען צו א ווערטערשטוש אויף וואס פ. האט ארויסגעכאפט א רעוואלווער און איהר דערשאסען אויפ'ן ארט. ווען עס זענען אויפ'ן געשריי פון דער אומגליקליכע זיך צוזאמענגעלאפען די שכנים האט דער מערדער מיט דעם זעלבען געווער זיך געשאסען אין קאפ און אומגעקומען.

ווי מיר האבען זיך אינפארמירט איז די סיבה פון דעם טראגישען געשעהניש פאלגענדע.

פ"ר פאבאר. איז מיט א צייט צוריק געקומען פון רוסלאנד, וואו זי האט איבערגעלאזט איהר מאן וועגען וועלכען זי האט די גאנצע צייט קיין שום נאכריכט נישט געהאט, אזוי אז זי איז געווארען זיכער דאס ער לעבט נישט. דערווייל האט זיך מיט איהר בעקאנט פושיבילא מיט וועמען זי האט שוין געוואלט חתונה האבען.

דערווייל איז די טעג פלוצלינג נעקומען איהר מאן און זי האט געוואלט פון איהר ליבהאבער פטור ווערען וואס האט געבראכט דעם טויט פון 2 מענשען.

3 וואכען ארעסט פאר שיסען א איד'ש-מיידעל.

די לעצטע טעג, איז אין קעלצער קרייז-געריכט פארגעקומען דער פראצעס פון כמיעלניקער מאגיסטראט-סעקיועסטראטאר ספ. קאל פאר'ן דערשיסען צום טויט די אידישע מאגיסטראט-בעאמטען, זאלצבערג, אין דארטיגען מאגיסטראט, וועגען וועלכען מיר האבען אין זיינער צייט געמאלדען אין אונזער צייטונג.

דער קרייז-געריכט, אנערקענענדיג, אז דער סעקוועסטראטאר האט נישט געהאט דערשאסען די אידישע בעאמטען, איז בעשטראפט געווארען מיט 3 וואכען ארעסט.

קאמוניקאט פון „השומר-הצעיר".

שבת, דעם 29/5 קומט פאר אין לאקאל פון דער אידישער קהלה א אויסערגעוועהנליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון „השומר-הצעיר" אין קעלץ. אויפ'ן טאג-ארדנונג זענען אקטועלע פראגען, וועלכע קאנען בשום אופן נישט אבגעלייגט ווערען און אין וועלכע ס'איז אבהענגיג די ווייטערדיגע עגזיסטענץ פון „השומר". אין פאל פון נישט קומען צו דער בעשטימטע צייט ווארפען מיר פון זיך אראב די פעראנטווארטליכקייט לגבי די עלטערען. אובערלאזענדיג די ארג. אויף דער אייגענער אחריות.

דער פאטראנאט.

פון אידישען גימנאזיום.

זונטאג האט זיך די פערוואלטונג פון אויפזיכטס ראט מיטן ה' ד"ר פעלץ בראש אבגעגעבען אין דעמיס'ע. צוליב דעם האט דער דירעקטאר ד"ר פויער גערופען אויף מאנטאג דעם 24/5 א אויפערגעוועהנליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון די עלטערען.

די פערזאמלונג, וועלכע האט געדויערט ביז 3 אזייגער ביינאכט, איז געווען זעהר א שטורמישע. אויספיהרליך אין קומענדיגען נומער.

די אלגעמיינע פערזאמלונג פון „חסד של אמת"

די אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער חברה „אחיעזר"— („חסד של אמת") וועלכע האט געזאלט פארקומען אין ערשטען טערמין זונטאג דעם 23 ה. ח. איז צוליבן נישט קומען לויטן סטאטוט די געהעריגע צאהל מיטגלידער - פארקומען זונטאג דעם 30-טען ה. ח. אין צווייטען טערמין און וועט זיין גילטיג ביי יעדער צאהל מיטגלידער. די פערזאמלונג זאגט צו זיין זעהר אינטערעסאנט. ווייל ווי מען שמועסט זאל דארט אויך געפיהרט ווערען א שטארקער קאמף, ווילכער דאקטאר ס'זאל ווערען פרעזעס. אגענויען בעריכט וועלען מיר געבען.

נישט קיינעמס שולד. מ'האט אלץ געמיינט, אז די גמינע וועט געבען געלד. די פערזאמעלטע, זעלבסט-פערשטענדליך זענען מיט אזא ענטפער נישט צופרידען דער ד"ר פלעשלער—שרייט איינער אויס — איז א בעסערער פרעזעס פון „תומכי עניים"... און ד"ר שאטץ פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע און „מכבי"... ס'מאכט זיך א שטארקער טאראראם. פון זייטיגען קאבינעט בעווייזען זיך עטליכע ראטמענער פון שטאדט-ראט, זיי האלטען גראדע דארט אן א זיצונג וועגען פערשידענע וויכטיגע פראגען, בתוכם, וועגען דעם לעצטען סקאנדילעזען בעשלוס פון שטאדט-ראט, בנוגע די אבצאהלונגען פון געבורט און טויטשיינען און חתונה-אקטען. ס'איז נעבעך זיי אייך נישט מקנא צו זיין. דאס געשריי אויפן זאל איז געווארען אלץ שטארקער און העכער און שטארקער, אזוי, אז מ'האט שוין נישט געוואוסט וואו מען האלט.

כ'האב דאך עפעס געהאט א יום-טוב פון עגמת נפש, א קלייניגקייט, איך א בעאמטער, קוים נאך פיעל שתדלנות אויסגעוויינט א וועקסעל, אויף 70 זלאטעס א קאנטא אויף דער מאי-פענסיע, בין ערב-יום-טוב שיער נישט משוגע געווארען, ארומלויפענדיג אויף דער בערזע מיט'ן חפץ אין האנד, מיט'ן וועקסעל הייסט עס, מ'זאל עס מיר דיסקאנטירען. כ'זאג אייך, שוין איינמאהל א וועקסעל, אייף גאנצע 3 הרשים און קוים וואס דער רבונו של עולם האט מיר אונטערגעשיקט א „גוטען אידען" וועלכער האט זיך אויף מיר מרחם געווען און מיר דאס וועקסעל דיסקאנטירט, אבציערענדיג גאנצע ח"י זהובים (18 זלאטעס)-בין איך דאך געווען א ביסעל צעדרודערט און געהאט עגמת-נפש, נאר אזא פערדריס, ווי כ'האב געהאט פון דער פערזאמלונג האט זיך מיר נאך קיינמאל אין לעבען נישט געטראפען. אבגעזעסען א האלבע נאכט, געווען טויט הונגעריג און שיער נישט אויסגעגאנגען פון דארשט. פאר דאס, בין איך געווען זיכער, אז כ'וועל חאטש האבען א מאראלע בעפרידיגונג, אז ס'וועט געלונגען דורך פערשידענע פלענער דאס גימנאזיום ווייטער צו דערהאלטען ווי ביז איצט. ניין! ס'איז מיר נישט געווען בעשערט. אבגעקריגט זיך, אבגעשריגען, דער דאקטאר, הייסט—עס האט נישט געהאלפען... און דאס גימנאזיע שטייט ווייטער אין סכנה. היינט גיי זוכען גייסטיגע בעפרידיגונג. וואלט נישט בעסער געווען נהנה צו זיין פון דער לופט, איידער צו גיין אויף אזעלכע פערזאמלונגען?

חיים זיעלאני.

ווילט איהר האבען די שענסטע און מאדערנסטע צימער?
איז נאר צו קויפן טאפטש׳
ביי דער בעקאנטער פירמא
ש. שטיינמאן
ראדאם, לובלינער 21
צו בעדייטענד ביליגע פרייזען.
אלס ספעציאליסט ווערען צימער-טאפעטירונגען אויסגעפערטיגט שנעל, לויט די נייעסטע מאדע.

KUNEROL

100°|₀ ריינע פעטס פון קאקאס-ניס
דאס בעסטע צום

קאכען,
באקען
און בראטען

ביליג און זעהר שפארזאם

ד״ר
א. פערעלמאן
ארדינאטאר און הויפט-דאקטאר
פון יודישען שפיטאל אין
סאסנאוויעץ
האט די עהרע בעקאנט צו מאכען, אז
אין זומער-סעזאן וועט ער ארדינירען
אין בוסק
ווילע „סלאוואצקי״.

פפלעגט די שעהנקייט!
פערלאנגט אומזיסט א פאך-עצה ווי אזוי פטור צו ווערען פון: פרישטשעס, וואנגרעס, זומער-שפרענקעלעך, רויטקייט פון דער הויט, לעבער-פלעקען, לישאיען, אויספאלונג פון די האר, גרויע האר, איבעריגע אויפוואקסען, שוויצען פון די הענד, ארעמס און פיס, מאגערקייט, איינשרימפונג ווי צו שטארקען דעם ביוסט, ברעמען, בעזייטיגען איבריג שמאלץ א. א.
אין די אנפראגען, בעטען מיר אויפצוגעבען דעם געגויען פעהלער. א נעווי סטנהאפטער ענטפער ווערט צוגעשיקט אין א פערמאכטען קאפערט. ביילייגען א מארקע אויף ענטפער.
Dr. Caspary, Gdańsk Leegethor 15 Oddział 54

BANK KUPIECKI w RADOMIU
Spółdz. z ogr. odp. plac 3-go maja 5 telef. № 14.
די קאאפעראטיווע סוחרים-באנק נעמט אן וועקסלען פון די קלענסטע סומען אויף שפאר-ביכלעך, ערלעדיגט אלערליי באנק-אפעראציעס פינקטליך און צו מעסיגע פרייזען, צאלט אויס די איינקאסירטע געלדער אין דעמזעלבען טאג.

Kino „ODEON" w Radomiu.
פון דאנעי שטאג דעם 27 טען ה. ח. דאס שענסטע בילד פון סעזאן. א. נ.
DŹENTELMEN
od stóp do głowy
אין די הויפט ראל:
TOM MIX

Kino „CORSO" w Radomiu
Od czwartku 27-go b. m. największi królowie humoru
Pat i Patachon
w swym najnowszym obrazie jako
MILJONERZY
Bezustanny śmiech.

דער לאנג-עקזעסטירענדער
זירארדאווער-סקלאד
יעצט לובלינער נאס № 5
האלט אלע סארטען זירארדאווער-סחורות און פלאנדעקעס צו ביליגסטע פאבריקס-פרייזען מיט גוטע בעדינונגען.
(קיין שותף האב איך נישט).
מיט אכטונג
מ. אייזענבערג

ה. גרינשטיין, פעלטשער טעל. 303 פרישע פאקען.